

ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ МЕДИЦИНИ ТА ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ

УДК 340.624:616.34-001

Бабкіна О.П., Гладарь В.Ю., Варуха К.В.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИВЧЕННІ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЇ

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ,
Луганське бюро судової експертизи, м. Сіверодонецьк

Реформування вищої освіти є об'єктивною необхідністю у зв'язку з тим, що існуючий потенціал освітньої системи України не повною мірою відповідає новим потребам суспільства. Болонський процес використовується як одна з ознак нашого руху до європейської спільноти. Програма із судової медицини (стоматології) для студентів стоматологічних факультетів ВМНЗ складена з урахуванням сучасного стану судово-медичної науки, суміжних медичних та юридичних дисциплін. Організація навчального процесу здійснюється за європейською кредитно-трансферною системою відповідно до вимог Болонського процесу.

Ключові слова: педагогічна діяльність, Болонський процес, судова медицина.

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, у тому числі вищу освіту України, яка здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, що полягає у впровадженні нових педагогічних технологій, посиленні ролі самостійної роботи й усуненні можливих перешкод для міграції студентів, тим самим підвищує конкурентоспроможність європейської освіти. Формування Зони європейської вищої освіти сприяло створенню умов для вільного переміщення студентів, викладачів та дослідників, підвищенню мобільності й розширенню можливостей працевлаштування громадян, а також зростанню міжнародної конкурентоспроможності європейської вищої освіти. Україна підтримала загальне розуміння мети і обов'язків Процесу, як це зазначається в Болонській декларації і подальших комюніке в Празі, Берліні, Бергені, а також підтверджує свої обов'язки відносно координації своїх дій в рамках Болонського процесу з метою формування Європейського простору вищої освіти з часу підписання відповідних документів про вступ до Болонського "клубу" в 2005 році. У всіх вищих навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації в 2015/2016 навчальному році застосовувалася європейська кредитно-трансферна система з метою підвищення якості організації навчального процесу, зокрема, при вивченні судово-медичної стоматології відповідно до наказу МОЗ України № 932 від 08.07.2010 «Про внесення змін до навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» кваліфікації «лікар-стоматолог» у вищих навчальних закладах

IV рівня акредитації за спеціальністю «стоматологія». Важливим та відповідальним інструментом щодо підготовки студентів є створення вимог та рекомендацій щодо структури та змісту нових стандартів вищої освіти, сформованих на основі компетентного підходу до визначення змісту підготовки та системи кредитів ECTS. Нові стандарти повинні мати однакову структуру незалежно від напрямку освіти.

Стосовно змісту надзвичайно важливим є те, що перелік нормативних навчальних дисциплін при підготовці фахівців за відповідною програмою повинен бути однаковим і обов'язковим. Програма із судової медицини (стоматології) для студентів стоматологічних факультетів ВМНЗ складена з урахуванням сучасного стану судово-медичної науки, суміжних медичних та юридичних дисциплін. Організація навчального процесу здійснюється за Європейською кредитно-трансферною системою відповідно до вимог Болонського процесу. Судова медицина - галузь науки, яка вивчає питання медичного, біологічного та медико-криміналістичного характеру, що виникають у практичній діяльності органів правосуддя та судочинства. В межах судової медицини виділяють окрему спеціалізовану галузь – судову стоматологію, яка, відповідно до потреб правоохоронних органів та судочинства, займається судово-медичною розробкою питань стоматологічного характеру. Необхідність оволодіння ґрунтовними знаннями з теорії та практики судової медицини (стоматології) обумовлена тим, що, згідно чинного законодавства, право-

охоронні органи мають право залучати до виконання експертних функцій лікаря будь-якої спеціальності, в тому числі і лікаря-стоматолога, для вирішення специфічних питань стоматологічного характеру. У зв'язку з цим, судово-медичні знання важливі для спеціаліста-стоматолога, який у разі необхідності має вірно їх застосувати у практичній діяльності.

Судова медицина (стоматологія) як навчальна дисципліна, по-перше, ґрунтується на знаннях, які студенти отримують при вивченні загально-біологічних та клінічних дисциплін, та інтегрується з ними; по-друге, надає основи знань щодо виконання лікарем функцій судового експерта згідно процесуального законодавства; по-третє, надає знання з правових засад лікарської діяльності відповідно до чинного законодавства. Програма дисципліни структурована на 1 модуль (Організація судово-медичної експертизи та загальні засади експертизи впливу факторів зовнішнього середовища на організм людини), до складу якого входять 10 змістовних модулів: 1. Предмет і завдання судової медицини та судової стоматології. Історія розвитку судової стоматології, процесуальні та організаційні основи проведення судово-медичної експертизи. Правова регламентація судово-медичної експертної діяльності. 2. Судово-медична танатологія. Поняття про місце події. Організація огляду місця події. 3. Судово-медична експертиза трупів невідомих осіб. Роль судового стоматолога при встановленні особи невідомої людини. Судово-медична ідентифікація особи за стоматологічним статусом. 4. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб. 5. Судово-медична (стоматологічна) експертиза ушкоджень від дії механічних чинників (судово-стоматологічна травматологія). 6. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії інших фізичних факторів зовнішнього середовища. 7. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії хімічних речовин. 8. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження. 9. Судово-медико-криміналістичні методи досліджень під час проведення судово-медичної (стоматологічної) експертизи. 10. Правові аспекти надання медичної (стоматологічної) допомоги населенню. Кримінальна відповідальність медичних працівників за професійно-посадові правопорушення.

Обсяг навчального навантаження студентів описаний у кредитах ECTS, які зараховуються студентам при успішному засвоєнні ними відповідного модулю (залікового кредиту). Європейська кредитно-трансферна система організації навчального процесу спонукає студентів до систематичного навчання впродовж семестру. Видами навчальної діяльності студентів згідно з навчальним планом є: а) практичні заняття; б)

самостійна (позааудиторна) робота студентів (СПРС), в організації якої значна роль належить консультаціям викладачів. Тематичні плани практичних занять, СПРС забезпечують реалізацію у навчальному процесі всіх тем, які входять до складу змістових модулів. Теми аудиторних практичних занять розкривають проблемні питання відповідних розділів судової медицини (стоматології). На аудиторних практичних заняттях (20 годин) максимальну кількість навчального часу необхідно виділяти для закріплення знань з розділу, що вивчається. Під час самостійної роботи на практичних заняттях студенти під керівництвом викладача вивчають основні об'єкти експертизи і проводять:

- демонстраційне дослідження трупа зі складанням «Висновку експерта» та «Лікарського свідоцтва про смерть». Перевірка «Висновку експерта» входить до педагогічного навантаження викладача.

- обстеження потерпілих, звинувачуваних та інших осіб зі складанням «Висновку експерта».

- вирішують контрольні тестові завдання, ситуаційні задачі, проводять лабораторне дослідження речових доказів та описують макро- та мікропрепарати.

Навчальним планом передбачено також 10 годин для самостійної позааудиторної роботи студентів. Зміст такого виду самостійної роботи визначається кафедрою судової медицини та затверджується на кафедральній навчально-методичній нараді. До педагогічного навантаження викладача ці години не враховуються. Відповідно до своїх можливостей у своїй робочій навчальній програмі кафедра судової медицини визначає теми практичних аудиторних занять та перелік тем, винесених для самостійного позааудиторного опрацювання. Поточна навчальна діяльність студентів контролюється на практичних заняттях у відповідності з конкретними цілями. Аудиторна робота - 79%, СПРС - 21%. Рекомендується застосовувати стандартизовані засоби діагностики рівня підготовки студентів: тести, розв'язування ситуаційних задач, трактування та оцінка результатів лабораторного дослідження тощо. Підсумковий модульний контроль проводять по завершенню вивчення модулю. Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою як середня арифметична оцінка засвоєння відповідних тем змістових модулів і має визначення за системою ECTS та традиційною шкалою в Україні. При засвоєнні теми за традиційною системою студент отримує такі бали: „5” - 11 балів, „4” - 9 балів, „3” - 7 балів, „2” - 0 балів. Оцінювання Темі 2: «Загальні відомості про судово-медичний розтин трупа та його демонстрація», враховуючи, що студенти мають оформити «Висновок експерта», проводять наступним чи-

ном: „5” – 9 балів, „4” – 7 балів, „3” – балів, якщо 4 бали та менше – робота не зараховується та потребує доопрацювання. Самостійна позааудиторна робота студента (СРС)

За поточну навчальну діяльність студент максимумно може отримати 120 балів. Студента допускають до підсумкового модульного контролю за умови виконання ним вимог навчальної програми та отримання за поточну навчальну діяльність не менше ніж 63 бали, за умови, якщо студент оформив та здав викладачу «Висновок експерта», самостійну позааудиторну роботу та не має невідпрацьованих пропусків практичних занять. Підсумковий модульний контроль зараховують студенту, якщо ним була набрано не менш, ніж 50 балів з 80 балів.

Висновки

Таким чином, Болонська декларація підтвердила, що можливість влаштування на роботу – це основне питання для вищих закладів України і Європи, яке не має альтернативи. Мобільність та привабливість навчання з подальшим працевлаштуванням – це обов'язок держави перед молоддю України, системою української освіти та перед європейською співдружністю. Всесвітнє визнання радянської та пострадянської освіти та висока якість навчання – це досягнення попередньої епохи, попередньої системи влади, попереднього покоління. Якщо майбутнє України пов'язане з Європою, то не можна надалі стверджувати, що Болонський процес має для нас лише просвітнє та пізнавальне значення. Надання високої оцінки національній системі освіти не має заспокоювати нас і стримувати глибинне її реформування, зокрема і при вивченні медичних наук.

Література

1. Болонський процес у фактах і документах / [Упорядники : М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін.]. - Київ-Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. - 52 с.
2. Жижко Т. Реформа університетської освіти в контексті Болонських домовленостей / Т. Жижко // Вища освіта України. – 2010. - № 2. – С. 28-35.

3. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входування в Європейський простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. - К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. - 200 с.
4. Закон України «Про вищу освіту». – ВРУ № 2984-III від 17.01.2002р.
5. Закон України про вищу освіту» № 1556-V11 від 01.07.2014 р.
6. Зуєв В. Криза освіти: український контекст / В. Зуєв, В. Зуєва // Вища освіта України. – 2010. - № 2. – С. 7-13
7. Наказ «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу». - МОНУ № 48 від 23.01.04 // Освіта. – 2004. - № 8. – 11-18 лютого. – С. 4.
8. Наказ МОЗ України «Про внесення змін до навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» кваліфікації «лікар-стоматолог» у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації за спеціальністю «Стоматологія». № 932 від 08.07.2010
9. Паршкова О. Проблеми організації та контролю самостійної роботи студентів у світлі Болонського освітнього процесу / О. Паршкова // Вища освіта України. – 2010. - № 2. – С. 36-43
10. Положення про державний вищий навчальний заклад, затверджене постановою КМУ від 5 вересня 1996 р. № 1074.
11. Таланова Ж. Стан і проблеми участі України в Болонському процесі / Ж. Таланова // Вища освіта України. – 2010. - № 2. – С. 22-24
12. Тарасенко В. Соціологічний портрет сучасної молоді: спроба аналітичного огляду / В. Тарасенко // Вища освіта України. – 2010. - № 2. – С. 59-67

References

1. Bolons'kij proces u faktah i dokumentah / [Uporjadniki : M.F. Stepko, Ja.Ja. Boljubash, V.D. Shinkaruk ta in.]. - Kiiv-Ternopil' : Vid-vo TDPU im. V. Gnatjuka, 2003. - 52 s.
2. Zhizhko T. Reforma universitets'koї osviti v konteksti Bolons'kih domovlenostej / T. Zhizhko // Vishha osvita Ukraini. – 2010. - № 2. – S. 28-35.
3. Zhuravs'kij B.C. Bolons'kij proces: golovni principii vhdzhennja v Evropejs'kij prostir vishhoї osviti / B.C. Zhuravs'kij, M.Z. Zgurov's'kij. - K. : IVC «Vidavnictvo «Politehnika», 2003. - 200 s.
4. Zakon Ukraini «Pro vishhu osvitu». – VRU № 2984-III vid 17.01.2002r.
5. Zakon Ukraini pro vishhu osvitu» № 1556-V11 vid 01.07.2014 r.
6. Zuev V. Kriza osviti: ukraїns'kij kontekst / V. Zuev, V. Zueva // Vishha osvita Ukraini. – 2010. - № 2. – S. 7-13
7. Nakaz «Pro provedennja pedagogichnogo eksperimentu z kreditno-modul'noї sistemi organizacii navchal'nogo procesu». - MONU № 48 vid 23.01.04 // Osvita. – 2004. - № 8. – 11-18 ljutogo. – S. 4.
8. Nakaz MOZ Ukraini «Pro vnesennja zmin do navchal'nogo planu pidgotovki fahivciv osvित'no-kvalifikacijnogo rivnja «specialist» kvalifikacii «likar-stomatolog» u vishhij navchal'niij zakladah IV rivnja akreditacii za special'nistju «Stomatologija». № 932 vid 08.07.2010
9. Parshkova O. Problemi organizacii ta kontrolju samostijnoi roboti studentiv u svitli Bolons'kogo osvित'no go procesu / O. Parshkova // Vishha osvita Ukraini. – 2010. - № 2. – S. 36-43
10. Polozhennja pro derzhavnij vishhij navchal'nij zaklad, zatverdzhene postanovoju KМУ vid 5 veresnja 1996 r. № 1074.
11. Talanova Zh. Stan i problemi uchasti Ukraini v Bolons'komu procesi / Zh. Talanova // Vishha osvita Ukraini. – 2010. - № 2. – S. 22-24
12. Tarasenko V. Sociologichnij portret suchasnoi molodi: sprobа analitichnogo ogljad / V. Tarasenko // Vishha osvita Ukraini. – 2010. - № 2. – S. 59-67

Реферат

К ВОПРОСУ ВНЕДРЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОЙ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЙ СИСТЕМЫ В ОРГАНИЗАЦИЮ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА ПРИ ИЗУЧЕНИИ СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКОЙ СТОМАТОЛОГИИ

Бабкина Е.П., Гладарь В.Ю., Варуха К.В.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, Болонский процесс, судебная медицина.

Реформирование высшего образования является объективной необходимостью в связи с тем, что существующий потенциал образовательной системы Украины не в полной мере отвечает новым требованиям общества. Использование Болонского процесса является одним из шагов нашего движения к европейскому сообществу. Программа по судебной медицине (стоматологии) для студентов стоматологических вузов составлена с учетом современного состояния судебно-медицинской науки, смежных медицинских и юридических дисциплин. Организация учебного процесса осуществляется по кредитно-модульной системе соответственно требованиям Болонского процесса.

Summary

ON THE QUESTION OF IMPLEMENTATION OF EUROPEAN CREDIT TRANSFER SYSTEM INTO TEACHING FORENSIC DENTISTRY

Babkina E.P., Gladar V.Yu., Varukha K.V.

Key words: educational activities, Bologna, forensic medicine.

The process of European integration covers more and more areas of life, including higher education in Ukraine and provides modernization of educational activities according to European standards and practical works of the Bologna Convention. The formation of the European higher education helped create conditions for the free movement of students, teachers and researchers, to increase mobility and expand job opportunities and increase the international competitiveness of European higher education. The Bologna process promotes out academic mobility within European Community. Ukraine supports the general understanding of the purpose and responsibilities the set out in the Bologna Declaration and subsequent communiqués in Prague, Berlin and Bergen. Important and crucial tool for the preparation of students is creating guidelines and recommendations on the structure and content of the new higher education based on competent approach to determining the content of training and implementing ECTS. The new standards should have the same structure regardless of the direction of education. The program of forensic medicine for dental students considers the current state of forensic science and related medical and legal disciplines. The educational process is carried out by the ECTS in accordance with the requirements of the Bologna process. Forensic science is a branch of science that studies the issue of medical, biological and medical-forensic nature arising in the practice of the medical and justice. Within forensic medicine there is a separate specific branch, judicial dentistry, that meet the needs of law enforcement and justice system deals with forensic events of dental character. The need to get thorough mastering knowledge in the theory and practice of forensic medicine (dentistry) grows because law enforcement agencies may employ experts, including dentists to address specific issues of dental nature. In this regard, forensic knowledge is important for dentists who, if necessary, can able to apply them in practice. Forensic Medicine (Dentistry) as an academic discipline: first, based on the knowledge that students receive by studying general biological and clinical disciplines; secondly, provides basic knowledge to implement their functioning as forensic expert by judicial legislation; thirdly, provides knowledge of legal principles of medical practice in accordance with applicable law. The program is structured into 1 module (Organization of forensics expertise and general principles of environmental factors on the human body), which includes 10 submodules. The student workload described in ECTS, students are credited with the successful assimilation of the relevant module (test credit). ECTS implemented into the educational process encourages students to the systematic study during the semester. The types of educational activities according to the curriculum consist in: a) practical training (79%); b) independent (extracurricular) work (21%). We recommend using standardized diagnostic tools of training students: tests, problem-based learning, interpretation and evaluation of the results of laboratory studies and others. The final module control is carried out on completion of the module. Assessment of students rating was carried out by multi-scale as the arithmetic mean score. During the current academic activities most students can get 120 scores.

Conclusions. Thus, the Bologna Declaration confirmed that the possibility of employment is the main issue for the higher institutions of Ukraine and Europe, as employment is an indicator of educational success.